

Critics - Point

...2019...

Ἡ «Κερένια Κούκλα» τοῦ Χρηστομάνου ναυαγεῖ ὡς «ὄπερα» (;!), ὑπαιτιότητα μόνον τοῦ...συνθέτου· θρίαμβος τῆς...Ἐναλλακτικῆς!

14/2019.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

ΠΑΡΑ ΤΙΣ ΤΑΧΥΤΗΤΕΣ ...διαγαλαξιακοῦ διαστημοπλοίου, μὲ τίς ὅποιες προελαύνει ἀκάθεκτη καί...ἐπιτυχέστατα, ὅπως μοιραῖα ἐξ' ἀνεπαρκoῦς πείρας διαβεβαιoῦμε (ἀδύνατο πιά στοὺς μουσικοκριτικούς, καί ὄχι μόνον κάποιας ἡλικίας, νὰ προλάβουν τίς ἀλλεπάλληλες διδασκαλίες τῆς) εἶναι γεγονός ὅτι ἡ Ἐναλλακτικὴ Σκηνὴ τῆς Ἐθνικῆς Λυρικῆς Σκηνῆς ἔχει καθιερώσει ὑψηλά, διεθνῆ πρότυπα, διακριτοῦ ὕφους μουσικοσκηνικῆς παρουσιάσεως, συγχρόνων ἐλληνικῶν ἔργων κυρίως. Αἰώνια, δυστυχῶς ἀνικανοποίητο, ἐπὶ τριετίαν τώρα, ὅθεν ἐπιτακτικὸ μας αἴτημα καί παράπονο, ἢ παντελῆς καί ὅλως ἀδικαιολόγητη ἀπουσία διδασκαλιῶν ἱστορικῶν ἐλληνικῶν λυρικῶν ἔργων ἀπὸ τὴν Κεντρικὴ Σκηνὴ τῆς: ἀπαρέγκλιτα πιστοὶ στὸ λειτούργημά μας θυμίζουμε ὅτι πάντοτε ἀναγνωρίζουμε πλήρως τὰ θετικά ἀλλὰ καί δὲν χαρίζομαστε στὰ ἀρνητικά.

Ὁ Κωνσταντῖνος Χρηστομάνος (1867-1911) εἶναι ἀπὸ τοὺς κολοσσοὺς συγγραφεῖς τοῦ ἐνὸς ἢ δύο βιβλίων, ὄχι μόνον τῆς νεοελληνικῆς (ποὺ μᾶλλον κατρακυλᾷ σὲ ἀτέρμονα κατηφόρα, μετὰ τὴν ἀηδῶς μικρολογoῦσα «γενεὰ τοῦ '30») ἀλλ' ἴσως καί τῆς διεθνoῦς πεζογραφίας. Ἐχοντας μαγευτεῖ ἀπὸ παιδὶ καί τὰ ἀπὸ τὰ δύο πεζογραφικά του ἀριστουργήματα, τὸ Βιβλίον τῆς αὐτοκράτειρας Ἐλισσάβετ καί τὴν Κερένια Κούκλα, ὡς φιλιαναγνώστης μὲν ἀλλὰ μὴ ἐπαῖων, προσπαθοῦσα νὰ τὸν

«συγκρίνω» με τούς αγαπημένους μου Αλαίν Φουρνιέ, Ραϋμόν Ραντιγκέ και Σαίντ Έξυπερύ και τόν εύρισκα...«άνώτερό» τους, «ύπαρξιακότερο» ή άπειρώς τραγικότερο, αν θέλετε. Ξαναδιαβάζοντας την *Κερένια Κούκλα* στην ωραιότατη επανέκδοση των *Πανεπιστημιακών Έκδόσεων Κρήτης* (γιατί, μα τά γένια του Σατανά, τὸ μεταφέρατε στὸ καταραμένο μονοτονικό;) απογειώθηκα με τὴ μουσικότητα τῆς γλώσσας του, γεμάτης ρέουσες, αὐθόρμητες παρηγήσεις μες τίς παρομοιώσεις και εἰκόνες του. Καίτοι χαρακτηρίζεται ἀπλῶ «ἀθηναϊκὸ μυθιστόρημα», θεωρῶ ὡς ὑποβιβασμὸ κάθε συσχετισμὸ του με λαογραφία ἢ ἠθογραφία. Εἶναι τόσο «μεγάλο» ὥστε ἦταν ἀδύνατο νὰ φαντασθῶ νεότερο Ἑλληνα συνθέτη νὰ τὸ προσεγγίσει μουσικὰ κατὰ ὅποιονδήποτε τρόπο: με πιθανότερη ἐξαιρέση ἴσως τὸν ἀλησμόνητο Ἀργύρη Κουνάδη (1924-2011).

Ἐφ' ὧ και ἀδυνατῶ νὰ καταλάβω ποιὸ τὸ σκεπτικὸ της, και τίνος ἦταν ἡ φαεινὴ ἰδέα ὀπεροποιήσεως τῆς *Κερένιας Κούκλας*. Δὲν θὰ ἀποροῦσα μαθαίνοντας ὅτι ἡ ἰδέα ὑποβλήθηκε ἀν ὄχι ἐπιβλήθηκε στὸν συνθέτη, μέχρι χθὲς ἄγνωστο και ἔτι...ἀγνωστότερο μετὰ τὸ ἀνέβασμα τοῦ πονήματός του. Ὑποψιάζομαι τὸ δράστη ἀλλὰ ἡ ἀβεβαιότης ἐπιβάλλει σιγή. Ἀκόμη δυσκολότερη φανταζόμουν τὴ θέση τοῦ λιμπρετίστα. Και ὁμως ὁ **Γιάννης Σβῶλος, Θριάμβευσε**, πετυχαίνοντας ὅτι, ὄχι παράλογα, θεωρούσαμε ἀκατόρθωτο. Ἀναδεικνύοντας τὸ συγγραφέα ὡς ἀφηγητή-παρουσιαστή, χώρισε τὸ ἔργο σὲ ὅτι ὑπολογίσαμε σὲ περίπου ὀκτῶ σκηνές, ὅσα, θαρρῶ, τὰ κεφάλαια τοῦ μυθιστορήματος. Και τὸ κυριότερο: ἔχοντας πολὺ πρόσφατο τὸ μυθιστόρημα, θὰ ὀρκιζόμουν ὅτι χρησιμοποίησεν ἀποκλειστικὰ τὸ θεῖο κείμενο τοῦ Χρηστομάνου, **χωρὶς οὔτε μία λέξη δική του**. Παραπάνω θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ τοῦ ζητηθεῖ. Παρέδωσε ἔτσι στὸ συνθέτη ἓνα κείμενο, πάνω στὸ ὁποῖο θὰ μπορούσε νὰ μεγαλοουργήσει ἀν τοῦ ἔλειπαν δὲν θὰ ἔλεγα ἀκριβῶς ἡ τεχνική, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ παιδεία και ἡ καλλιέργεια, ὅπως βοᾷ τὸ βιογραφικὸ του (πρόγραμμα, σελ. 9). Χαρῆτε το διότι τὸ παραθέτουμε σχεδὸν αὐτούσιο:

* * *

Ὁ ὙΠΟΓΡΑΦΩΝ τὴ ὁποία μουσικὴ τέλος πάντων τῆς *Κερένιας Κούκλας*, **Τάσος Ρωσόπουλος** γεννήθηκε. Ἀθήνα, τὸ 1974. Κατόπιν:

« (...) Παράλληλα με τις σπουδές του στο *EMPI* ως τοπογράφος μηχανικός, σπούδασε κλασική κιθάρα, ανώτερα θεωρητικά, μουσική για το θέατρο και τόν κινηματογράφο, τζάζ θεωρία και αυτοσχεδιασμό (Σ.Σ.: σέ σωστά ελληνικά: «θεωρία τής τζάζ και αυτοσχεδιασμό»). Έχει εργαστεί ως ένορχηστρωτής, διορθωτής και επιμελητής υλικού σέ πολλές εκδόσεις, ήχογραφήσεις, συναυλίες, θεατρικές και κινηματογραφικές παραγωγές. Έχει συνθέσει ορχηστρική μουσική, μουσική δωματίου τραγούδια καθώς και μουσική για το θέατρο, τόν κινηματογράφο και τή διαφήμιση. Από τó 2003 (Σ.Σ.: μοναδική χρονολογία στο κείμενο!!!) έως και σήμερα είναι για μεγάλα χρονικά διαστήματα, συνεργάτης του Τρίτου Προγράμματος (Σ,Σ.: νά γιατί δέν τó άκούω πιά!), τής Ραδιοφωνίας και τών Μουσικών Συνόλων τής ΕΡΤ..»

Διακόπτουμε για μιάν ανάσα και πλείονες έρωτήσεις, όχι μόνο πρós τó συντάξαντα: Από πότε ως πότε σπούδασε τοπογράφος στο *EMPI*; Πήρε δίπλωμα; Από πότε ως πότε, πού και με ποιούς (άπαιτούνται άπαντήσεις για κάθε οιονεί «ειδικότητα» ξεχωριστά) σπούδασε κλασική κιθάρα, ανώτερα θεωρητικά, μουσική για τó θέατρο και τόν κινηματογράφο. θεωρία τής τζάζ και αυτοσχεδιασμό Από όλα αυτά πήρε κανένα, ένα ή περισσότερα διπλώματα; Οί επακολουθοῦσες άοριστολογίες θυμίζουν τή σοφήν άγγλική παροιμία *Jack of all trades, master of none* πού δέν άποδίδει έπακριβώς τó φερόμενο ως ελληνικό τής αντίστοιχο Πολυτεχνίτης κι' έρημοσπίτης. Κατόπιν επιχειρεί νά γίνει πιό συγκεκριμένος:

« (...) Μεταξύ άλλων έχουν εκδοθεί τά βιβλία του *Μέθοδος τών τριών* (έκδ. Ύψιλον, κείμενα-μεταφράσεις Γ.Κοροπούλη) (Σ.Σ. Άπορία 1η: άν είναι δικό του κείμενο πρós τι οί μεταφράσεις; Μήπως τó έγραψε σέ ξένη γλώσσα και τά ελληνικά του είναι φτωγά για νά το μεταφράσει ό ίδιος;), *Νά υποθέτω τή ματιά* και *Laceworks* (μεταγραφές για κιθάρα, Κορίνα Βουγιούκα) (Σ.Σ.: Άπορία 2η. Αυτές οί ελληνιστι «Δαντέλλες» είναι λόγος, πεζός ή έμμετρος, έστω; ή μουσική όποτε ίσως εξηγούνται οί μεταγραφές;)

Τέλος, ως πρόσφατα έργα του αναφέρει 4 παραμύθια για όρχήστρα και άφηγητή, τήν *Επίσκεψη* για μεσόφωνο και όρχήστρα, έμπνευσμένη από τόν όμώνυμο πίνακα του όντως άξιολόγου ζωγράφου Γιώργου Ρόρη (γ. Άγ. Κοσμάς Κυνουρίας, 1963), και δύο κύκλους τραγουδιών (Σ.Σ. Άπορία 3η: για τι φωνές και τι συνοδεία; πιάνο ή άλλο/α όργανο/α; (Εδώ τουλάχιστον αναφέρει δύο ποιητές, σέ ελληνική άπόδοση!). Και

διερωτᾶται κανείς ποιός και με ποιό σκεπτικό ανέθεσε σε εποχές ισχυροτατων ἀγελάδων παραγγελία ὕπερας, σε ἄνθρωπο πού δὲν ξέρει νὰ συντάξει τὸ...ἴδιο τὸ βιογραφικό του. Καὶ πῶς ἐπέτρεψε νὰ δημοσιευτεῖ τέτοιο ἄθλιο κείμενο, ὁ ὑπεύθυνος ἐκδόσεων τῆς Λυρικῆς κ. Νίκος Ἄ. Δοντᾶς, πού τὰ ἀνεπίληπτα προγράμματά του, φυλάμε ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ στοῦ ἀρχεῖο μας;

* * *

ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΧΕΙΡΟΤΕΡΗ ΜΟΥΣΙΚΗ εὐνοήθηκε ἀπὸ εὐτυχέστερη μουσικοσκηνική παρουσίαση—θὰ ἀσχοληθοῦμε μαζί της διεξοδικά, ἀφοῦ ξεμπερδέψουμε με τὴν «παρτιτούρα» τοῦ κ. Ρωσόπουλου, γιὰ ἔργο πού ἐκτός ἀπὸ τὰ 4 κύρια (Χρηστομάνος, ὡς οἶνει ἀφηγητῆς, Βεργινία, Νίκος, Διόλια), χρειάζεται ἄλλα τουλάχιστον 16-17 ἄδοντα (ἢ μᾶλλον...ἀπάδοντα) πρόσωπα πού ἐρμήνευσαν ἰσάριθμους μικρότερους ἀλλ' ἐξ' ἴσου σημαντικούς καί, ἰδίως, λειτουργικότατους ρόλους.

Ἀπὸ τὸ 4ο ἢ 5 λεπτό, σημείωνα : Πάρα πολὺ ρετσιτατίβο. Μόνο πού ρετσιτατίβο... τελικῶς δὲν ἦταν σύμφωνα με ὅ,τι μάθαμε νὰ θεωροῦμε ὡς τέτοιο ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ Μοντεβέρντι καὶ τὸ Μπάχ ἀλλὰ σὲ πολὺ μεταγενέστερες ἐπιβιώσεις καὶ παραλλάγματα αὐτοῦ τοῦ **recitar cantando** πού ἐμφανίζεται ἀκριβῶς στὶς ἀρχές τοῦ 17ου αἰώνα. Μᾶλλον θὰ μιλούσαμε γιὰ ἰσοκράτημα, ἀδικώντας ὅμως ἐξαίρετους ἐν προκειμένῳ βυζαντινοὺς ψάλτες. Μιὰ ὁμοιόμορφα «ξύλινη» φωνητικὴ εὐθεῖα, ὀλοῖδια (ναί, νὰ σὰς χαρῶ) σὲ διαφορετικὲς πάντως τεσσιτοῦρες ἀνάλογα με τὸ εἶδος τῶν φωνῶν (ὑψιφώνους, τενόρους κ.λπ), ἀραιὰ καὶ πού ματακινούμενη σὲ ἓνα ἢ δύο φθόγγουε—ἔ αὐτὸ, με κανένα τρόπο δὲν λέγεται οὔτε ἴσο, οὔτε ρετσιτατίβο. Καὶ «αὐτὸ» κράτησε...100' περίπου, ὅσο καὶ τὸ ἔργο. Καμμιά διαφοροποίηση αὐτῆς τῆς φωνητικῆς...ξύλόβεργας ἀκόμη καὶ σὲ ἐμφανέστατες ἀλλαγές συγκινήσεων ἢ καταστάσεων—ξεχάστε κάθε τι ὑπαινισσόμενο λεπτότερες ψυχολογικὲς ἀποχρώσεις, ἀπὸ τίς ὁποῖες βρίθει τὸ θεῖο κείμενο τοῦ Χρηστομάνου.

Σὲ ὅλα αὐτὰ ἀνταποκρίθηκαν ὑπὸ τὴν ἀριστοτεχνικὴ διεύθυνση φωνῶν τε καὶ ὀργάνων τοῦ Νίκου Βασιλείου, μονωδοί, χορῶδοί καὶ τὸ **Ergon Ensemble** : φλάουτο, κλαρινέτο, κόρνο, κρουστά, βιολί, βιολοντσέλο, κοντραμπάσο, τσέμπαλο, κιθάρα καὶ ἀκκορντεόν. Καὶ πάλι γιὰ τὸν Κο Δοντᾶ: ὅταν γράφει τὸ πρόγραμμα λ.χ. φλάουτο: Νίκος Νικόπουλος,

Μαριλένα Δωρῆ, ἐννοεῖ ὅτι ἡ παρτιτούρα περιλαμβάνει δύο φλάουτα, ἢ ὅτι μετέχουν δύο ἐκτελεστές πού παίζουν καθένας ἄλλη βραδιά; Ἐφ' ὧ καί, ἀμφιβάλλοντας, ἀποσιωποῦμε ἄθελα ὀνόματα λαμπρῶν ἐκτελεστῶν. Λεπτομέρειες, θὰ εἰποῦν μερικοί. Ἐ λοιπόν ὄχι, **ΟΥΣΙΑ!** Ὅ,τι ἐν τέλει σωζόταν ἀπὸ τὴν παρτιτούρα ἦταν κυρίως ἡ ἐνορχήστρωση ἐνὸς ἰδιώματος μεταξύ νεοκλασικισμοῦ καὶ ἀτονικότητος πού ἀσφαλῶς πρόδιδε μεγαλύτερη ἐνασχόληση τοῦ συνθέτου μὲ τὴν ἐπιστήμη αὐτή. Ὅπως δὴποτε, εἶχαμε τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ κ. Ρωσόπουλος μάθαινε λίγο-λίγο τὴ δουλειά του γράφοντας τὸ ἔργο. Στὴ β' πράξη, ὁ χωρισμὸς σὲ σκηνές-κεφάλαια τοῦ βιβλίου ἦταν εὐκρινέστερος: Θάνατος Βεργινίας, γυναικοκαυγᾶς, γάμος Νίκου καὶ Λιόλιας. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχαν μερικές ἔντονες μουσικοθεατρικά, ἢ ἐπιτυχημένα σχολιασμένες στιγμές, συνήθως μὲ σόλο φλάουτου. (Α' πράξη: λιποθυμία Βεργινίας σὰν μαθαίνει πὼς θὰ μείνει παντοτεινά στέρφα, τὰ «πολύχρωμο» στακκάτι πού συνοδεύουν τὸ «ρετσιτατίβο» (τί ἄλλο;) τῆς Ευρυδίκης· Β' πράξη: τὸ ὠραιότατο σόλο φλάουτου (ἔπεται ἀντιστικτικὰ τὸ κλαρινέτο), πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς Βεργινίας, καὶ ἓνα ἄλλο ὠραῖο σόλο, πάντα φλάουτου (πρὶν ἢ μετὰ;) μὲ ἀπροσδόκητα ἄλματα ἀνιόντων μεγάλων διαστημάτων. Σύνολο: 5'-6' ἀπὸ τὰ 100' περίπου τοῦ ἔργου.

Μὲ οἶονεῖ «θυρεό» του τὴ μορφή τοῦ Χρηστομάνου (ἀφηγητοῦ) πού «κρύβει τὸ πρόσωπό του σὲ ἀδρότατη μάσκα ἀπὸ φωτογραφία τοῦ μεγάλου συγγραφέα (τὸν ὑποδύθηκε ἐκπληκτικὰ ὁ βαρύτονος Ἄρκαδιος Ρακόπουλος) ὁ σκηνοθέτης Σίμος Κοκκάλας, δεξιότηχνης τῆς ἀεράτης καὶ ἀβίαστης κινήσεως ἄνω τῶν 25 προσώπων σὲ χῶρο περιωρισμένο, ἀλλὰ καὶ τῆς καθοδηγήσεως τῶν μονωδῶν, ὁ σκηνογράφος **Kenny McLellan**, μὲ τὴ λεπτὴν ἀφαιρετικότητα σκηνηκῶν ρεαλιστικῶν οὐσιαστικὰ καὶ ἄνετα εὐκίνητων, ἢ ἐνδυματολόγος **Claire Bracewell**, πού πρέπει νὰ ἔκανε ἔρευνα τεράστιου βάθους γιὰ νὰ ἀποδόσει ἀνεπιτήδευτα τὴν καὶ ἐνδυματολογικὰ τὴν παράξενη γοητεία μιᾶς Ἀθήνας πού ἡ γενηὰ μου μόλις πρόλαβε στὰ τελευταῖα τῆς (πίσσα στὰ κόκκαλα κι' ἀτσάλινη ταφόπλακα πάνω στοὺς γνωστὸς Κουΐσλινγκ τῆς ἀντιπαροχῆς!) καὶ οἱ φωτισμοὶ τοῦ Παναγιώτη Λάμπη ζωντάνεψαν σὲ ὅλη τὴ αἴγλη τοῦ μεγαλείου του ὅλο τὸ ἀριστούργημα πού εἶχαμε μόλις διαβάσει. Τὶ καὶ ἂν ἴσως μερικές φωνές ἦταν διακριτικότερα «μικροφωνισμένες»; οἱ πάντες τραγουδοῦσαν μὲ ἀψογή τονικὴν ἀκρίβεια, λεκτικὴν ἀρθρωση καὶ

μουσικοσκηνική (όσο βέβαια τούς άφηνε ή έπιβεβλημένη σέ όλους-ες φωνητική γκαρότα του κ. Ρωσόπουλου). Ταυτιζόμαστε ακόμη και με τον παραμικρότερο ρόλο, αφού όλοι μās καλούσαν στους χαμένους κόσμους από όπου ξεπήδησαν. Άπό καρδιάς συγχαίρουμε τις κυρίες και τούς κυρίους: **Άρκάδιο Ρακόπουλο** (Χρηστομάνο—βαρύτονο), **Θοδώρα Μπάκα** (100% έρωτεύσιμη Βιργινία, παρά την άρρώστια της— μεσόφωνο), **Γιάννη Καλύβα** (Νίκο—τενόρο), **Στελίνα Άποστολοπούλου**, (σαηηνευτικής άθωότητας Λιόλια), **Τζούλια Σουγλάκου** (συμπαρασύρουσα θειά Έλέγκω), **Σοφία Κυανίδου** (Εύρυδική: οί τρεις τελευταίες: ύψίφωνοι), **Λυδία Άγγελοπούλου** (κυρά Δημήτραϊνα) και **Μαργαρίτα Συγγενιώτου** (άμφότερες μεσόφωνοι) **Λυδία Ζερβάνου** (Μπιμπίκα— ύψίφωνος), **Διονύση Τσαντίνη** (νεαρός γιατρός Α΄—μπασοβαρύτονος) **Γιάννη Φίλια** (Ντίνος—τενόρος) **Δημήτρη Ναλμπάντη** (γιατρός, ιερέας, νεαρός γιατρός α΄, πωλητής α΄, συμπότης—τενόρος) **Κωστή Μαυρογένη** (έκκλησάρης, χωροφύλακας, πωλητής β΄). Όμοίως και τούς 4 χορευτές **Π. Άποστολόπουλο**, **Εϊρ. Μπάλκου-Παπαδοπούλου**, **Μίλτος Τσιάντος**, **Χριστίνα Πετρολέκα**, με τούς όποιους... συνέπραξεν ως...χοροδιδάσκαλος και ό μαέστρος Νίκος Βασιλείου (ΚΠΙΣΝ, *Έναλλακτική Σκηνή*, 17.3.2019· «πρώτη»: 8.3.2019).

Λέξεις: 1563.

